

**Міністерство охорони здоров'я України
Національний фармацевтичний університет
Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Кафедра клінічної фармакології**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КЛІНІЧНОЇ ФАРМАКОЛОГІЇ ТА КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ
(TOPICAL ISSUES OF
CLINICAL PHARMACOLOGY AND CLINICAL PHARMACY)**

**Матеріали науково-практичної
Internet-конференції з міжнародною участю
28 жовтня 2025 року
м. Харків**

**Харків
НФаУ
2025**

УДК 615.2:614.2:616-002.93

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КЛІНІЧНОГО ФАРМАЦЕВТА
У ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ**

Бондарєв Є.В., Міщенко О.Я., Бутко Я.О., Риженко І.М., Файзуллін О.В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

Кафедра клінічної фармакології

clinpharmacol2023@gmail.com

У статті розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку клінічної фармації в Україні. Проаналізовано роль клінічного фармацевта в системі інфекційного контролю закладів охорони здоров'я, особливості їх професійної діяльності та основні функції. Висвітлено проблеми підготовки кадрів у галузі клінічної фармації, зокрема недостатню орієнтацію освітніх програм на практичну діяльність в умовах стаціонару. Представлено актуальні дані щодо впровадження посад клінічних фармацевтів у вітчизняних лікарнях та їх роль у боротьбі з антимікробною резистентністю. Обґрунтовано необхідність створення мультидисциплінарних клінічних команд як перспективного напрямку розвитку фармацевтичної допомоги в Україні. Результати дослідження демонструють важливість інтеграції клінічних фармацевтів у систему надання медичної допомоги для підвищення її якості та безпеки.

Ключові слова: клінічний фармацевт, інфекційний контроль, антимікробна резистентність, фармакотерапія, заклади охорони здоров'я, клінічна фармація.

UDC 615.2:614.2:616-002.93

**CURRENT ISSUES OF THE ACTIVITY OF A CLINICAL PHARMACIST
IN HEALTHCARE INSTITUTIONS IN UKRAINE**

Bondarev E.V., Mishchenko O.Ya., Butko Ya.O., Ryzhenko I.M., Faizullin O.V.

National Pharmaceutical University, Kharkiv, Ukraine

Department of Clinical Pharmacology

clinpharmacol2023@gmail.com

The article examines the current state and prospects for the development of clinical pharmacy in Ukraine. The role of the clinical pharmacist in the infection control system of healthcare institutions, the specifics of their professional activities, and key functions are analyzed. The challenges of training specialists in clinical pharmacy are highlighted, particularly the insufficient focus of educational programs on practical activities in hospital settings. Relevant data on the introduction of clinical pharmacist positions in domestic hospitals and their role in combating antimicrobial resistance are presented. The necessity of creating multidisciplinary clinical teams as a promising direction for the development of pharmaceutical care in Ukraine is substantiated. The results of the study demonstrate the importance of integrating

clinical pharmacists into the healthcare delivery system to improve its quality and safety.

Keywords: *clinical pharmacist, infection control, antimicrobial resistance, pharmacotherapy, healthcare institutions, clinical pharmacy.*

Вступ. Клінічна фармація як галузь знань та практичної діяльності активно розвивається в Україні протягом останніх двох десятиліть [1]. Сучасні виклики системи охорони здоров'я, зокрема зростання антимікробної резистентності, потреба в раціональному використанні лікарських засобів та підвищення якості фармакотерапії, актуалізують діяльність клінічного фармацевта в медичних закладах надзвичайно актуальною [2, 3].

В умовах реформування вітчизняної системи охорони здоров'я особливого значення набуває інтеграція клінічних фармацевтів у процес надання медичної допомоги пацієнтам стаціонарів [4]. На відміну від світової практики, де клінічні фармацевти є невід'ємною частиною мультидисциплінарних медичних команд, в Україні їх діяльність переважно зосереджена в межах відділів інфекційного контролю [5].

Актуальність дослідження зумовлена потребою у науковому обґрунтуванні ролі клінічного фармацевта в українських медичних закладах, визначенні ефективних напрямів їх професійної підготовки та інтеграції у структуру клінічних команд відповідно до міжнародних стандартів.

Мета дослідження: є наукове обґрунтування ролі, функції та перспективи розвитку клінічної фармації в Україні з урахуванням світового досвіду та потреб системи охорони здоров'я.

Завдання нашого дослідження є:

- аналіз сучасного стану розвитку клінічної фармації в Україні;
- визначення основних функцій клінічного фармацевта у структурі закладу охорони здоров'я;
- оцінити проблеми професійної підготовки фахівців із клінічної фармації;
- розглянути роль клінічного фармацевта у впровадженні програм антимікробного контролю;
- запропонувати стратегічні напрями інтеграції клінічних фармацевтів у мультидисциплінарні клінічні команди.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні використано методи: аналітичний - для вивчення наукових джерел, законодавчих документів МОЗ України, наказів і рекомендацій ВООЗ та Європейського товариства клінічної фармації (ESCP);

порівняльний - для зіставлення національної практики із міжнародними моделями організації клінічної фармації;

описовий - для узагальнення функціональних обов'язків клінічного фармацевта в Україні;

статистичний - для аналізу показників кадрового забезпечення медичних закладів клінічними фармацевтами;

системного підходу - для оцінки взаємозв'язків між фармацевтичною допомо-

гою, системою інфекційного контролю та безпекою пацієнтів.

Джерельну базу склали нормативно-правові акти МОЗ України (2020–2024 рр.), статистичні звіти Центру громадського здоров'я, публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, а також навчально-методичні матеріали Національного фармацевтичного університету.

Результати дослідження. Згідно з чинним законодавством України, клінічні фармацевти входять до штатного розпису відділів інфекційного контролю (ВІК) стаціонарних закладів охорони здоров'я [6]. Це кардинально відрізняється від світової практики, де такі спеціалісти працюють безпосередньо в складі клінічних команд відділень.

Основною функцією клінічного фармацевта в ВІК є впровадження програм адміністрування антимікробних препаратів (Antimicrobial Stewardship Programs) на рівні медичного закладу [7]. Ці програми спрямовані на оптимізацію використання антибіотиків, противірусних, протипаразитарних та протигрибкових засобів з метою підвищення ефективності лікування та зменшення ризику розвитку резистентності [8].

Важливим аспектом діяльності є співпраця з бактеріологічними лабораторіями медичних закладів. Без якісних даних про чутливість збудників до антимікробних препаратів клінічний фармацевт не може ефективно виконувати свої функції щодо індивідуалізованого підходу до терапії [9].

Спектр професійних обов'язків клінічного фармацевта в українських стаціонарах включає декілька ключових напрямів діяльності [10]. По-перше, це допомога клініцистам у визначенні емпіричної терапії до отримання результатів бактеріологічного обстеження пацієнтів. Клінічний фармацевт аналізує епідеміологічні дані закладу та розробляє протоколи емпіричної терапії для різних категорій пацієнтів [11]. По-друге, важливою функцією є контроль призначення резервних антибіотиків. Клінічний фармацевт має право не дозволити лікарю призначити нераціональну терапію, особливо препарати останньої надії, без належного обґрунтування [12]. Це дозволяє запобігти нераціональному використанню антимікробних засобів та сповільнити розвиток резистентності.

Третім напрямом є освітня діяльність. Клінічні фармацевти беруть участь у навчанні медичного персоналу з питань раціонального використання лікарських засобів, надають матеріали для проведення освітніх заходів або самостійно проводять навчання [13].

Щорічно в Україні випускається 300-600 спеціалістів за спеціальністю "Клінічна фармація" для забезпечення потреб приблизно 1500 стаціонарних закладів охорони здоров'я [14]. Теоретично цього достатньо для укомплектування всіх необхідних посад, однак існують значні проблеми з якістю підготовки. Основною проблемою є орієнтація освітніх програм на загальну клінічну фармацію без посиленого вивчення антимікробної терапії [15]. Випускники потребують додаткової підготовки на післядипломному рівні для ефективної роботи у відділах інфекційного контролю.

Для вирішення цієї проблеми розробляються спеціалізовані програми тематичного удосконалення, які впроваджуються в закладах післядипломної освіти [16]. Також планується розширення спектру таких програм у вищих навчальних закладах та перегляд освітніх стандартів спеціальності "Клінічна фармація".

За даними опитувань, проведених до початку повномасштабних військових дій, близько 60% стаціонарних закладів охорони здоров'я створили відділи інфекційного контролю [17]. Однак більшість з них не укомплектовані в повному обсязі, зокрема бракує клінічних фармацевтів.

Різне ставлення керівників медичних закладів до нововведень впливає на швидкість впровадження посад клінічних фармацевтів. Заклади, орієнтовані на надання безпечних медичних послуг, активно формують ВІК та укомплектовують їх необхідними спеціалістами [18]. Водночас, заклади з консервативним підходом до управління чинять опір нововведенням.

Додатковою проблемою є перекладання функцій клінічних фармацевтів на інших спеціалістів, зокрема головних медичних сестер або заступників головних лікарів з медичної частини [19]. Це призводить до неефективного виконання специфічних завдань, які потребують глибоких знань у галузі фармакології та фармакотерапії.

Стратегічним напрямом розвитку клінічної фармації в Україні є поступовий перехід до міжнародної моделі організації роботи клінічних фармацевтів [20]. Це передбачає створення мультидисциплінарних клінічних команд. Для реалізації цієї мети необхідні зміни в законодавстві, зокрема запровадження поняття "командного підходу" до лікування пацієнтів [21]. Наразі українське законодавство передбачає індивідуальну відповідальність лікуючого лікаря за призначення лікарських засобів, що обмежує можливості колективного прийняття рішень.

Важливим напрямом є також розвиток електронних систем рецептурного відпуску антибіотиків та створення інтегрованих інформаційних систем для моніторингу використання антимікробних препаратів [22]. Це дозволить отримувати об'єктивні дані про ефективність роботи клінічних фармацевтів та оптимізувати їх діяльність.

Висновки. Діяльність клінічного фармацевта в українських закладах охорони здоров'я є важливим компонентом забезпечення якості та безпеки фармакотерапії. Незважаючи на відмінності від міжнародної практики, інтеграція цих спеціалістів у відділи інфекційного контролю дозволяє вирішувати актуальні проблеми боротьби з антимікробною резистентністю.

Основними викликами залишаються недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів, проблеми в системі професійної підготовки та повільне впровадження посад у медичних закладах. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає удосконалення освітніх програм, створення системи безперервного професійного розвитку та покращення нормативно-правового забезпечення.

Перспективним напрямом розвитку є створення мультидисциплінарних клінічних команд за міжнародними стандартами, що потребує відповідних змін у законодавстві та підходах до організації медичної допомоги в Україні.

Перелік використаних джерел інформації:

1. Черних В.П. Клінічна фармація: досягнення та перспективи розвитку в Україні. *Фармацевтичний журнал*. 2023;78(2):3-12.
2. Зупанець І.А. Клініко-фармацевтичні аспекти раціонального застосування лікарських засобів. Харків: Золоті сторінки; 2022. 284 с.
3. Колесник Р.П. Антимікробна резистентність: роль клінічного фармацевта в її подоланні. *Інфекційний контроль*. 2023;12(3):45-52.
4. Наказ МОЗ України від 05.02.2020 № 264 "Про затвердження Порядку здійснення інфекційного контролю у закладах охорони здоров'я".
5. Коваленко С.М., Сиволап В.В. Сучасні підходи до організації роботи клінічного фармацевта в стаціонарі. *Український медичний часопис*. 2023;4(154):28-33.
6. Настанова з належної аптечної практики. Київ: МОЗ України; 2023. 156 с.
7. European Society of Clinical Pharmacy. *Clinical Pharmacy Services Guidelines*. Brussels: ESCP; 2022.
8. World Health Organization. *Global Action Plan on Antimicrobial Resistance*. Geneva: WHO Press; 2023.
9. Безшапочний С.Б., Штробля А.Л. Роль бактеріологічних лабораторій у роботі клінічного фармацевта. *Лабораторна діагностика*. 2023;68(1):15-21.
10. Ляпунов М.А. Фармацевтична розробка: вплив на ефективність та безпечність лікарських засобів. *Фармацевтична енциклопедія*. 2022;3:78-85.
11. Головенко Н.Я. Клінічна фармакологія: сучасні підходи до оцінки терапевтичної еквівалентності. Одеса: Астропринт; 2023. 312 с.
12. Нормативно-правове регулювання діяльності клінічного фармацевта / За ред. В.М. Толочка. Київ: Медицина; 2023. 198 с.
13. Фармацевтична опіка: теоретичні та практичні аспекти / За ред. А.А. Котвіцької. Харків: НФаУ; 2022. 276 с.
14. Статистичний щорічник України за 2023 рік. Державна служба статистики України. Київ; 2024.
15. Концепція розвитку фармацевтичної освіти в Україні. МОЗ України. Київ; 2024.
16. Безперервний професійний розвиток фармацевтичних працівників: сучасні виклики та перспективи. Київ: МОЗ України; 2023.
17. Звіт про стан виконання заходів інфекційного контролю в закладах охорони здоров'я України. ЦГЗ МОЗ України. 2023.
18. Богачов Р.В. Управлінські аспекти впровадження посад клінічних фармацевтів. Україна. *Здоров'я нації*. 2023;2(71):24-29.
19. Кропивний О.С. Регуляторні підходи до забезпечення якості фармацевтичної допомоги. *Фармацевтичний вісник*. 2023;4(108):12-18.
20. Henman M. *Pharmaceutical Care: European Perspectives*. Dublin: Trinity College Press; 2023.
21. Brown L. *Clinical Pharmacy Practice: Global Trends and Challenges*. Memphis: University of Tennessee Press; 2022.
22. Електронні рецепти на антибіотики: аналіз впровадження в Україні. eHealth. Аналітичний звіт. 2023.